

VILJAN ATT FLYTA MEDSTRÖMS

En granskning av svenska genusavhandlingar 2005

Susanna Hakelius Popova

TIMBRO

VILJAN ATT FLYTA MEDSTRÖMS

En granskning av svenska genusavhandlingar 2005

Susanna Hakelius Popova

September 2005

ISBN: 91-7566-592-1

Timbro, Box 5234, 102 45 Stockholm

Tel 08-587 898 00, Fax 08-587 898 55

info@timbro.se, www.timbro.se

Sverige skakas sommaren 2005 av en departementsskandal. En anställd på Näringsdepartementet har tillskansat sig hundratusentals kronor, kanske mer, genom att underteckna falska ansökningar om bidrag till jämställdhetsprojekt med namn som "Nordisk motverkan mot sexualiseringen av det offentliga rummet" och "Genus, teknik och högskola". Ansökningarna bifalls av ett flertal ministrar.

På DN Kultur kommenterar Torbjörn Elensky (22/7 -05) att det är lätt att peka finger och säga att politikerna är dumma som lät sig luras. Själv tror han att problemet är djupare:

När allt bygger på att man använder rätt signalord och ingen på allvar ifrågasätter jargongens djupare innebörd befinner vi oss i en återvändsgränd. Debatt är inte längre möjlig då man avkräver "lösenord" – feminism, fred, mångkultur och så vidare – istället för genomtänkta argument. Säger man emot eller kräver en förklaring av vad ett "sexualiserat offentligt rum" egentligen är eller vilken skillnaden är mellan integration och assimilation, och vad ordet "könsmaksordning" mera konkret syftar på så riskerar man att istället för ett svar få ett negativt laddat signalord stämplat i pannan: Jaha, så du är antifeminist, rasist och bombhögerfascist?

Tanken är intressant. Läger man den till erfarenheterna från Näringsdepartementet sommaren 2005 blir det naturligt att fråga sig hur idéarbetet inom svensk jämställdhet bedrivs. Räcker det med signalord för att få pengar till jämställdhetsprojekt? Är det nödvändigt att lägga sig till med lösenord för att få del av statens projektmedel? Jämställdhetsstudier och rapporter framställs oftast med skattemedel, även om andra institutioner ibland bidrar till idédebatten. För den allra största delen av idéarbetet inryms på universitet och högskolor. Det finns elva centra för genusforskning vid Sveriges universitet och högskolor. Det går därmed att konstatera att politiska satsningar på jämställdhet i hög grad har inriktats på akademierna.

Nationella sekretariatet för genusforskning är en av riksdagen beslutad myndighet som inrättats som ett led i satsningen på forskning med köns-/genusperspektiv. Dess viktigaste uppgifter är att överblicka genusforskningen i Sverige, aktivt sprida dess resultat både inom och utanför universiteten och arbeta för ett ökat medvetande om genusperspektivets betydelse. Dessutom ska sekretariatet analysera genusperspektivets status och utvecklingsmöjligheter inom alla vetenskapsområden. Sekretariatet har dessutom initierat flera utredningar i syfte att ge en överblick över genusforskningen i Sverige och analysera hur den är fördelad på olika discipliner och fakulteter. Syftet med utredningarna är att kartlägga var det är särskilt viktigt att sätta in åtgärder för att främja genusforskning. Sammantaget är det därför ingen överdrift att påstå att genusforskningen har en sällsynt gynnad ställning inom svensk forskning.

Men genusforskningens villkor är komplicerade. Genussekretariatets föreståndare Anne-Marie Morhed formulerade (22/6 -05) på sekretariatets hemsida att de verksamma inom genusforskningen ständigt bär med sig ett problem. Det problemet är:

... kravet på lojalitet gentemot den rörelse som vill förändra maktordningen mellan könen. Det är ett krav som också kan få oss onödigt tysta och ängsliga för att framföra kritiska synpunkter mot rörelsens auktoriteter. Från rörelsens utgångspunkt finns det ingen praktisk skillnad mellan teori och ideologi, men från forskningens utgångspunkt blir det

problematiskt när det sker en glidning från forskningens stränga krav på klarhet och stringens till ideologins mera vidlyftiga ambition att ge riktlinjer för förändring. Ideologins utsagor behöver aldrig beläggas. Praktiken står s a s som sanningskriterium. I forskningen finns däremot principer för vetenskaplig prövning, liksom också för öppenhet och kritik.

Det är allvarliga farhågor Morhed framför, särskilt naturligtvis för den som tar kraven på klarhet och stringens på allvar och som månar om det kritiska tänkandet. Den stora satsning på jämställdhet som skett från politiskt håll, och de varningar för konformism och ängslighet som framförts, reser frågan hur jämställdhetsforskningen ser ut. Hur hanteras kraven på lojalitet med intressen utanför akademierna?

För att få svar har jag i denna rapport studerat de senaste svenska avhandlingarna. Urvalet är de tio senaste doktorsavhandlingarna inom kvinno-, mans- och genusforskning som Nationella sekretariatet för genusforskning presenterade på sin hemsida i juni 2005. Avhandlingarna kommer från databasen GENA, som är ett samarbete mellan Kvinnohistoriska samlingarna vid Göteborgs universitetsbibliotek och Nationella sekretariatet för genusforskning.

Titlarna på de tio doktorsavhandlingarna (sommaren 2005) ser ut som följer:

Rethinking civilisation in a European feminist context: history, nature, women in Elin Wågner's "Väckarklocka" (Katarina Leppänen, Göteborgs universitet)

Vägen till Parnassen: en sociologisk studie av kvinnligt konstnärskap i Sverige 1864–1939 (Irène Winell-Garvén, Göteborgs universitet)

Prat, politik och praktik: om individers möten med strukturer i en kommunal satsning på kvinnors företagande (Jeanette Dareblom, Handelshögskolan, Stockholm)

Vagabond MC: gemenskap, manlighet och marginalitet: en studie av en västsvensk bikerklubb (Stig Grundvall, Göteborgs universitet)

Fibromyalgia and self-regulatory patterns: development, maintenance or recovery in women (Kerstin Wentz, Göteborgs universitet)

Selma Lagerlöfs underbara resa genom den svenska litteraturhistorien 1891–1996 (Anna Nordlund, Uppsala universitet)

Jämställdhetens pedagogik: dilemman och paradoxer i arbetet med jämställdhet på ett företag och ett universitet (Petra Angervall, Göteborgs universitet)

Adolescentes abandonnées: Je narrateur adolescent dans le roman français contemporain (Malin Isaksson, Umeå universitet. Svensk titel: Övergivna tonårstjejer. Tonåriga berättarjag i moderna franska romaner.)

I viljan att göra det normala: en kritisk studie av genusperspektivet i missbrukarvården (Tina Mattsson, Lunds universitet)

I beredskap med Fru Lojal: behovet av kvinnlig arbetskraft i Sverige under andra världskriget (Johanna Overud, Stockholms universitet).

Ser man till innehållet kan man konstatera att en bedövande majoritet ägnas kvinno-perspektiv. En av tio genusavhandlingar studerar mäns situation (Stig Grundvall). Det

finns dessutom en påfallande konformitet i vetenskapssyn där ett postmodernt grundat tänkande dominerar. Men tydligast av allt i de tio avhandlingarna är förekomsten av idén om den strukturella könsmaktsordningen, det vill säga att män är överordnade kvinnor. Enligt teorin fyller könsmaktsstrukturen funktionen att bevara den rådande patriarkala dominansen. Problemet, som professor Bo Rothstein uttryckt det (GP 8/5 -04), är att i den internationellt etablerade samhällsvetenskapliga forskningen har dessa strukturförklaringar sedan mer än tjugo år kommit att utsättas för en helt förödande kritik och det går i dag knappast att hitta några samhällsvetare av internationell dignitet som använder sig av dessa förklaringar. Rothstein skriver:

Kritiken mot strukturförklaringar har gått ut på att strukturer inte är några magiska storheter som av egen kraft styr de aningslösa människorna. Samhälleliga strukturer kan nämligen bara existera om det finns aktörer som har resurser och intresse att vidmakthålla dem. Utan att man empiriskt kan belägga hur de "härskande aktörerna" förmår etablera denna reproduktion av sin strukturella makt, anses numera strukturförklaringar inte vetenskapligt acceptabla. Men de verkar duga gott som ideologisk kanonmat i den svenska politiken.

Och de duger gott åt många svenska akademiker. I svensk genusforskning hänvisas påfallande ofta till postmodern teori och postmoderna tänkare.

Postmodernismen, som uppstod i slutet av sjuttioalet, är svårdefinierad men brukar vanligen förknippas med förnekandet av generella sanningar, sammanhängande tankesystem och rationalitetstro. Sanningar är partiella och subjektiva och postmodernisten vill snarare upplösa eller "dekonstruera" system och begrepp, än precisera och hålla samman dem. Inom forskning och vetenskapsteori kan postmoderna influenser bland annat innebära att man frångår åtskillnaden mellan teori och samband, eller teori och empiri.

Grundtesen är att samhället präglas av en strukturell könsmaktsordning där män, som grupp, är överordnade kvinnor. Denna patriarkatets ordning missgynnar systematiskt kvinnor som grupp. De kvinnor som ändå lyckas erövra makt i samhället gör det till priset av att förlora en del av sin kvinnliga identitet, de blir "sociala män". Det motsvarar ungefär begreppet klassförrädare i socialistisk och kommunistisk teori. Sociala män är kvinnor som förnekar sin underordning och gör patriarkatets spelregler till sina egna. Därför belönas de med makt.

Men precis som klassförrädare aldrig egentligen kan lämna sin klass säger många genus-teoretiker att inte heller kvinnor, ens om de är sociala män, kan undvika att drabbas av det strukturella könsförtrycket. Enligt könsmachtsteorin är kvinnor, hur de än betar sig, alltid föremål för förtryck på grund av sitt kön. Dessutom är alla kvinnor, definitionsmässigt, utan makt i den värld som präglas av patriarkala strukturer. Alla kvinnor blir utsorterade – av genussystemet – på grund av sitt biologiska kön.

Redan i den teoretiska ansatsen, de grundläggande axiomen och den centrala begreppsapparaten slås tesen om alla kvinnors strukturella underordning fast. Den är själva grunden för forskningen. Inte, som många tror, en slutsats av den.

Inom genusforskningen föreslås olika strategier utifrån könens påstådda segregering och polarisering. En idé är att kvinnor ska skapa en egen "homosocial värld". På så sätt kan de

med samlade resurser påverka den dominerande kulturen. Idén är alltså inte att bryta segregeringen, eftersom patriarkatets förtryck är så starkt, utan att renodla och använda segregeringen till fördel för kvinnokollektivet. En annan är naturligtvis att med olika metoder söka bryta segregeringen.

Att själva grundantagandena förutsätter ett strukturellt och allomfattande könsförtryck är problematiskt ur vetenskaplig synvinkel, eftersom det är lätt att hamna i slutsatsen att den som inte hittar något förtryck måste fortsätta leta. Den som inget ser är bara skumögd. Eller omedveten. Det manliga förtrycket finns alltid närvarande, även när det inte lämnar spår efter sig. Forskningen blir därmed en jakt på belägg som vägrar ge sig tillkänna. Många genusforskare visar sig också i praktiken bry sig mindre om belägg för sina teser, än för teserna själva.

Slutsatsen av teorin blir att många människor lever med ett falskt medvetande. Kvinnor förstår inte att de är förtryckta och den man som inte uppfattar att han undertrycker kvinnor, har bara ännu inte förstått sin förtryckande roll. Därmed har både män och kvinnor all anledning att misstro sig själva.

Om man godtar slutsatserna leder det till självtvivel för den enskilda. Kvar står forskaren som den man kan lita på. Bara forskaren kan spåra det patriarkala förtryckets outgrundliga vägar och visa dem.

Denna rapport ska inte ses som polemik mot de redovisade avhandlingarna, utan är tänkt som en inledning på ett samtal om vart den akademiska feminismen har tagit vägen.

Mycket tyder på att företrädare för den relativt unga genusvetenskapen är ovana att bli granskade. En del skulle säkert kalla denna rapport en orättvis betraktelse av det svenska akademiska genuslandskapet – en kritiskt hållen genomgång kallar jag det själv.

Stockholm 1 augusti 2005

Susanna Hakelius Popova

De sammanfattande analyserna av de tio avhandlingarna förekommer i den ordning de presenterades på Nationella sekretariatets för genusforskning hemsida i juni 2005 (www.genus.gu.se).

FÖRFATTARE: Leppänen, Katarina

TITEL: *Rethinking civilisation in a European feminist context: history, nature, women in Elin Wägner's "Väckarklocka"*

ÄMNE/INSTITUTION: Idé- och lärdoms historia

UNIVERSITET/HÖGSKOLA: Göteborg: Univ.

Sammanfattning

Det moderna samhällets ideologi, konstaterar Leppänen, bygger på en icke erkänd patriarkal dominans. Kvinnor lyckas ändå göra avtryck och hon väljer boken *Väckarklocka*, en feministisk klassiker, som ämne för sin avhandling. Leppänen definierar fyra teman hos Wägner – det prehistoriska matriarkatet, civilisationskritiken, den ekologiska feminismen och sexualpsykologin. De beskrivs som fundamentala i processen att omforma samhället till nya feministiska normer. Wägners kritiska tänkande beskrivs som att det kan ändra ”maktstrukturen” mellan könen.

Wägner finns i en europeisk feministisk kontext. Denna kontext består av två feministiska skribenter: Mathilde Vaerting (1884–1977) och Rosa Mayreder (1858–1938), samt aktiviteterna i Women's Organisation for World Order, WOWO, som var verksam 1935–1938. De två skribenterna har publicerat sig med sjutton års mellanrum och WOWO ska under sina tre aktiva år ha gett Wägner en ram och ett utrymme för hennes visioner om en ny värld. Visserligen konstateras att det finns magert med material om WOWO och att Wägner själv är sparsmakad med referenser.

En annan utgångspunkt för studien är att det tänkande kvinnor utför är underskattat och anses mindre teoretiskt, mindre filosofiskt än mäns tänkande. Därför avvisar Leppänen den återkommande frågan om Wägner kan betraktas som filosof. Den ställs enbart i nedvärderande syfte, för att peka ut hennes tänkande som mindre värt, anser skribenten.

Wägners teoretiska inflytande beskrivs som att det i stället återfinns inom området feministisk teori och praktik. Och Leppänen väljer att studera *Väckarklocka* som feministisk teori. Avhandlingen ses som ett första steg mot att relatera feministiska texter till ett vidare sammanhang än det uppenbara sammanhang som kvinnorörelsen är. Med ett återuppväckt intresse för *Väckarklocka* ”och andra arbeten av andra kvinnor” hoppas Leppänen att läsningen ska inspirera till läsning i en ”internationell filosofisk kontext”.

Ett annat grundtema i avhandlingen är den essentialistiska/antiessentialistiska debatten inom feminismen, som Leppänen är missnöjd med. Med det avses diskussionen om huruvida könstillhörighet också har en inre kärna, en essens, som på ett avgörande sätt innebär en skillnad mellan könen. Att det skulle vara så finns det ingen enighet om bland feminister och Leppänen sätter för sin del med hjälp av sin avhandling tydligt ner foten till anti-essentialismens fördel.

I sista kapitlet diskuteras Elin Wägners tänkande i ljuset av den teoretiska feministiska debatten i dag. Diskussionen förses med brasklappen: ”Valet av teoretiska opponenter eller supporters är på inget sätt systematiskt eller mångsidigt.”

Sista kapitler beskrivs som en uppbyggd debatt, mellan Wägner och ett antal slumpvis valda kommentatorer, eller egentligen tre debatter. En diskussion rör litteratur som platsen för en ny syn på världen, en annan rör Wägners ekologiska tänkande och den tredje *Väckarklocka* i relation till det essentialistiska feministiska tänkandet.

Till slut konstateras att kvinnorna i Wägners krets var väl medvetna om att det var en "subversiv akt att skriva". Begrepp som psykologisk feminism, pragmatisk utopi och ekofeminism berörs, liksom tänkandet i motsatsparen kvinna–man, privat–offentligt, primitiv–civiliserad och natur–kultur.

När det gäller det senare påpekar Leppänen att inte bara män utan också kvinnor kan exploatera naturen i en "komplex kedja av förtryck". Detta faktum blir då ett argument mot synen på kvinnan som sammanhörande med naturen, snarare än med kulturen. Författaren efterlyser en analys av hur kön och natur hänger ihop och hon påpekar att Wägners tal om att odla jorden av sentida ekologer uppfattas som ett möjligt övergrepp på naturen.

Inte bara naturen är problematisk. Hemmet är det i än högre grad, därför att hemmet ses som en symbol för det privata och icke-politiska som håller kvinnor tillbaka. Att se hemmet som en plats för alternativt handlande gör att hemmet kan politiseras, "vilket inte är av feministiskt intresse i sig", menar Leppänen. Och miljöfrågan riskerar att förvandlas till privata frågor om konsumtion och livsstil, inte heller det önskvärt. Författarens slutsats blir att det är viktigt att inte "romantisera" hemmet.

Leppänen kommenterar andra studier av Wägner som Ulla Isakssons och Erik Hjalmar Linders biografi om Wägner.

Isaksson och Linder har missat motivet till varför *Väckarklocka* skrevs. De psykologiserar, enligt författaren, och gör också felet att dra paralleller mellan fiktiva karaktärer, Wägners professionella liv och hennes privatliv. Margareta Lindholm erbjuder en sociologisk jämförelse mellan Wägner och Alva Myrdal vilken kommenteras med orden: "Jag, emellertid, är mer böjd än Lindholm att läsa Wägner som en politisk och mindre visionär tänkare vilket har bäring på olika tolkningar av vad Wägners mål med *Väckarklocka* faktiskt kan ha varit."

Kommentar

Leppänen är tydlig i sin syn på Wägner som en politisk skribent. Det är kanske därför det är viktigt för författaren att betona att hennes studie rör "medelklassens eller borgarnas kvinnorörelse". Den handlar inte om den socialistiska eller arbetarklassens kvinnorörelse, påpekar hon som för att förebygga kritik mot valet av studieobjekt. Det är svårt att omvänt föreställa sig att Leppänen skulle känna sig tvungen att förklara varför hon studerat arbetarklassens kvinnorörelse och inte borgarnas. För läsaren ger hennes kommentar intryck av att det är en brist hos studien att den handlar om medelklassens kvinnorörelse.

Det är svårt att förneka att Wägner var essentialist som såg kvinnligheten som särskild och innehållande ett värde i sig. Den hållningen har Leppänen uttalat att hon inte gillar och hon ger intryck av att störas av den uppfattning Wägner har. Hon löser problemet genom att hävda att Wägner inte är essentialist i en traditionell mening, för att hon vill bevara status quo. Wägner är i stället essentialist som ett led i ett projekt som syftar till att förändra

framtiden. Wägner anses av Leppänen använda kategorin *kvinna* som en strategi och ett led i konstruktionen av kategorin *kvinna*. Därvid används kodordet *konstruktion* på ett sätt som visar bort från den annars rätt kompakta bilden av Wägners essentiella hållning.

Samma problem dyker upp i den feministiska debattens motsatspar särartsfeminist –likhetsfeminist. Leppänen medger att Wägner var särartsfeminist, den i debatten mest illa sedda kategorin av de två, men författaren ställer frågan om Wägner i detta ställningstagande var biologiskt förankrad. Eller var hennes särartsfeminism kulturellt producerad? Svarar man nej på den första och ja på den andra frågan har man konstruerat ett sätt att rädda Wägner undan det särartsfeministiska förhållningssätt som bland annat av många radikalfeminister anses vara bakåtsträvande.

Trots författarens varningar för att förvränga Wägner genom att tolka henne utanför sin samtid, beskriver hon själv Wägner som en till nyligen okänd ekofeministisk föregångare. Fast med förbehållet att kvinnor inte är bättre ekologister än män.

När det gäller slutdiskussionen förses den med en för läsaren försvårande information: ”Valet av teoretiska opponenter eller supporters är på inget sätt systematiskt eller mångsidigt.” Varför, frågar man sig, finns ingen systematik? Varför saknas mångsidighet?

FÖRFATTARE: Winell-Garvén, Irène

TITEL: *Vägen till Parnassen: en sociologisk studie av kvinnligt konstnärskap i Sverige 1864–1939*

ÄMNE/INSTITUTION: Sociologi

UNIVERSITET/HÖGSKOLA: Göteborg: Univ.

Sammanfattning

Den internationella konstvetenskapliga forskningen med fokus på de kvinnliga konstnärerna tog fart i början av 1970-talet. I Sverige blev konstvetaren Linda Nochlins artikel från 1971, där hon frågade varför det inte har funnits några stora kvinnliga konstnärer, en samlande startpunkt för feminismen inom konstvetenskapen. Samtidigt väckte frågan andra frågor. Och att försöka svara på frågan med dess underförstådda negativa innebörd – var det inte bara att förstärka den negativa synen på kvinnliga konstnärer? Kanske är frågan i stället varför kvinnliga konstnärer framställs som ett problem och vilka syften den frågeformuleringen tjäna?

Vill man ändå försöka svara på frågan är ett svar att kvinnor vägrades att teckna nakenmodell. Och utan kunskap om hur kroppen återges uteslöts de från historiemåleriet och hänvisades till de mindre ansedda varianterna som porträtt-, genre-, landskaps- och stillebenmåleriet och det var därför de inte kunde bli några första rangens konstnärer.

Den första utställningen med feministiska förtecken gjordes i Baltimore 1972, kallad "Old Mistresses". Också den följdes av diskussioner om det är rätt att lyfta fram kvinnor i kraft av deras kön och om det är meningsfullt att försöka bedöma deras geni- eller underbarnsstatus.

Sverige följde tidigt den internationella trenden från 1970-talet och i debatten omvärderades myten om den store konstnären. Diskussionen inriktades i stället på hur konsten formas av de sociala produktionsvillkoren.

De tidigaste utställningarna fokuserade på kvinnokultur och initiativen till dem kom från kvinnokollektiv med rötter i konstellationer som Grupp 8. Barbro Werkmäster, Grupp 8, skriver i katalogen till utställningen 1988 om kvinnliga konstnärer, "De drogo till Paris", om ett konstsamhälle strukturerat efter kön. Och så småningom blir det legitimt och politiskt korrekt att ägna uppmärksamhet åt kvinnliga konstnärer som grupp. Konsthistoriker börjar hämta verktyg från genusteorierna och feministisk kvinnoforskning förs ut i undervisningen.

Winell-Garvéns utgångspunkt är att konstnärlig framgång regleras via konstsamlande, konsthistoriebeskrivningen och konstkritiken. Med detta som mått hittar Winell-Garvén ett 50-tal kvinnliga konstnärer som blivit erkända av sin samtid. De blir då motbevis till den vanligt förekommande tesen att kvinnliga konstnärer inte blir uppmärksammade i sin samtid. När det gäller påståendet att kvinnor inte finns omskrivna i översiktsverk finner hon att den uteslutningen, kallad reducering, paradoxalt nog i själva verket sker på 1970-talet och inte kring 1900. Det vill säga, osynliggörandet av kvinnliga konstnärer sker i samma stund som tesen att de är undanskymda framförs.

Vägen till parnassen är densamma för kvinnor som för män efter det att Konstakademiens portar öppnas 1864, konstaterar Winell-Garvén. Kvinnor gör inte heller andra val än män när de agerar som mecenater, samlare eller kritiker.

Kommentar

Winell-Garvén använder inga av de annars vanligt förekommande signalorden inom feministisk forskning. Hennes slutsatser går också på tvärs mot den dominerande föreställningen om kvinnor som en genom historien kontinuerligt missgynnad grupp. Hon pekar i stället på paradoxen att det erkännande kvinnliga konstnärer historiskt fått inte uppmärksammas av dem som efterlyser ett erkännande av kvinnliga konstnärers plats. Winell-Garvén intar en kritisk hållning till stora delar av den konsthistoriska forskningen med feministisk inriktning. Hon går dessutom ett steg längre när hon i avhandlingen avslutar med en uppmaning att ta ansvar för de fantasier och myter kring de kvinnliga konstnärerna som den feministiska diskursen medverkat till att skapa.

FÖRFATTARE: Dareblom, Jeanette

TITEL: *Prat, politik och praktik: om individers möten med strukturer i en kommunal satsning på kvinnors företagande*

ÄMNE/INSTITUTION: Nationalekonomi

UNIVERSITET/HÖGSKOLA: Stockholm: Handelshögskolan

Sammanfattning

Hur påverkar strukturella förutsättningar kvinnors företagande? Vad händer med kvinnor som potentiella företagare? För att besvara frågorna samtalade Jeanette Dareblom med 12 offentliganställda kvinnor i två år. Kvinnorna ingick i en grupp som fått erbjudande om hjälp att starta eget, och de perspektiv Dareblom anlägger i studien anger hon som genusteori, teorier om kvinnor och arbetsmarknad, den politiska omgivningen, prat som legitimerande handling samt makt. I studien gör hon antagandet att könssegregering följer kvinnorna ut på arbetsmarknaden och att mannen är norm för liv, arbete och företagande. Företagande problematiseras därför att ”denna norm placerar kvinnan i motsatsställning”.

Kanske finns en förklaring till bristen på definition i följande beskrivning: ”Det subtila är svårt att bemöta och förändringar i kvinnornas individuella val är synliga i betydligt större utsträckning än bakomliggande, strukturella normer och värderingar som påverkar och styr dessa val.”

Dareblom framhåller strukturernas vikt och påverkan på individers val för att förstå förutsättningarna för kvinnors företagande. Att argumentera för att kvinnor har vad som kallas ”fria” val innebär att lägga ansvar för förändring på kvinnor som individer, anser Dareblom. Det är inte önskvärt tycker författaren som i stället vill placera företagande i en vidare kontext och påvisa att kvinnornas val är strukturellt villkorade.

Vad är då en struktur? ”Strukturer är skapande, de sätter ramarna för det handlingsutrymme som ska betraktas som legitimt och accepterat. I och med detta skapar strukturer även förutsättningar att verka inom dessa ramar. Även satsningar inom ramen för dessa strukturer påverkas, individerna som går in i satsningarna påverkas samt satsningarnas konkreta utfall. Påverkan är dock ömsesidig. Samspelet mellan individ och struktur kan studeras och konkretiseras genom att tillämpa olika teoretiska verktyg. Ett uttryck för vad som skapas och händer i ett sådant möte är det prat som produceras.”

Begreppet prat utreds vidare och definieras som en social aktivitet som länkar samman föreställningar om verkligheten med symboler. ”Jag definierar prat som verbal kommunikation i talad eller skriftlig form.”

Förutom en omfattande resonerande teoridel och intervjupersonernas reflektioner innehåller avhandlingen refererat av ett antal kringstående personers upplevelser. En säger sig vara trött på att kvinnor ser sig som komplementärförsörjare, en annan upplever att det är män och traditionellt manliga företag som får stöd. En annan tror att fler kvinnor skulle lockas av företagande om de fick hjälp med det ekonomiska: ”Den biten är det allra svåraste.”

I avhandlingen karaktäriseras företagande på följande sätt: "Den könsneutrala termen företagare utgår från en manlig norm, att vara man och företagare står inte i motsatsförhållande till varandra." "Företagande är en del av den könsegregerade arbetsmarknad som i sin tur är ett uttryck för en samhällelig könsmaktsstruktur, detta oavsett hur könsneutralt företagande kan te sig." "Det finns någonting strukturellt i omgivningen som segregerar och detta kan kopplas till den privata sfären och till arbetsmarknaden." Formella hinder för jämställdhet har undanröjts. Men "en mer osynlig struktur" har ersatt de formella hindren, och denna struktur ger upphov till omfattande "ojämställdhet".

Författarens utgångspunkt är att hon inte förstår verkligheten som något objektivt som vi människor kan förhålla oss till på samma sätt. Också genusteorin är en premiss för avhandlingen och könsmaktsstrukturerna betraktas som grundläggande. Att dessa förhållanden skulle behöva leda till mätbara konsekvenser förnekas med formuleringen: "Könsskillnader kan vara teoretiskt underbyggda men inte reflekteras i praktiken."

Att ständigt kategorisera kvinnor efter kön gör det svårt för kvinnor att befrias från sin "annorlundahet".

Dareblom konstaterar att kanske upplever inte alla kvinnliga företagare försvårande omständigheter kopplade till strukturella hinder. "Men säkert har många av dessa kvinnor heller inga erfarenheter av genusrelaterade svårigheter i gärningen som företagare."

Eftersom Dareblom inte gör anspråk på att leverera en sann bild, påpekar hon att det är ointressant att diskutera sanningshalten i avhandlingen. Trovärdighet är ett mer intressant begrepp. Och ett annat sätt att skriva handlingen hade inte varit mer rätt eller fel. Bara annorlunda.

Hon drar mot slutet av avhandlingen slutsatsen att de politiker som beslutat om starta-eget-hjälp har en fördel över de kvinnor som fick denna hjälp. För kvinnorna är beroende av politikerna. Inte tvärtom.

Kommentar

Författaren påstår att företagande är en del av den könsegregerade arbetsmarknad som i sin tur är ett uttryck för en samhällelig könsmaktsstruktur, detta oavsett hur könsneutralt företagande kan te sig. Att hon samtidigt i avhandlingen rapporterar siffror från AMS som visar att ungefär en tredjedel av alla företagare är kvinnor, sätts dock inte i relation till könsmaktsstrukturen. Hur har denna tredjedel med författarens teorimodell lyckats bryta könsmönstret? Har det skett trots starkt motstånd eller för att kvinnorna tagits som gisslan för att könsförtrycket inte ska bli för uppenbart? Eller är en tredjedel av företagarna kvinnor därför att de patriarkala strukturerna tappat kraft?

Dareblom medger att formella hinder för jämställdhet har undanröjts. Men hon menar att "en mer osynlig struktur" har ersatt de formella hindren, och denna struktur ger upphov till omfattande "ojämställdhet". Vad detta osynliga något är utreds inte och bristen på idéer om vad hindret består av blir problematisk för läsaren. Vad kan man egentligen veta om en osynlig struktur? Vad vet Dareblom? Hör förklaringsluckan ihop med att författaren inte förstår verkligheten som något objektivt som vi alla kan uppfatta på samma sätt? Visserligen

måste några av oss kunna förstå verkligheten på ett någorlunda likartat sätt, annars blir också läsningen av Darebloms avhandling meningslös, men författarens utgångspunkt förklarar kanske det relativa ointresset för begreppsdefinitioner?

Genusteorin är en premiss för avhandlingen och könsmaktsstrukturerna betraktas som grundläggande. Män sägs ha dikterat villkoren för vad ett kvinnoliv och ett mansliv är, bör och ska vara. Dessutom påstås mannen uppfattas som människa och kvinnan som könet. Men vad får det för konsekvens för resonemangen som förs? Förutom att kvinnor ses som en missgynnad grupp är det svårt att säga, särskilt mot bakgrund av utsagor som: "Relationen mellan kvinnor och män har både varit konstant och förändrats över tiden" och "Könsskillnader kan vara teoretiskt underbyggda men inte reflekteras i praktiken." Sådana tankegångar måste göra det svårt för forskaren, och gör det helt säkert svårt för oss andra att skapa klarhet. Det blir inte tydligare när Dareblom för fram att ett ständigt kategoriserande efter kön gör det svårt för kvinnor att befrias från sin "annorlundahet". Det är ju just ett kategoriserande efter kön hon själv gjort med sitt avhandlingstema.

I det postmoderna tankegodset ingår gärna nykonstruktioner som "annorlundahet". Men för läsaren är det viktigt att veta – betyder begreppet annorlunda? Eller något annat? Något mer?

FÖRFATTARE: Grundvall, Stig

TITEL: *Vagabond MC: gemenskap, manlighet och marginalitet: en studie av en västsvensk bikerklubb*

ÄMNE/INSTITUTION: Socialt arbete

UNIVERSITET/HÖGSKOLA: Göteborg: Univ.

Sammanfattning

Syftet med avhandlingen är att undersöka de sociala mönstren och meningsbärande strukturerna i bikerklubben Vagabond MC. Undersökningen genomfördes genom två års deltagande observation och 21 intervjuer med motorcykelåkare och andra med insikter på området. Vagabond MC var då en nystartad mc-klubb som aspirerade på att bli s k ryggmärkesklubb. Författaren var med vid starten och sökte medel från Socialvetenskapliga forskningsrådet för att genomföra arbetet.

Hälften av de 700 mc-klubbar som vid undersökningens genomförande fanns i Sverige var ryggmärkesklubbar, vars medlemmar känns igen på att de bär skinnväst med namn, logotyp och förkortningen MC – Motorcycle Club. Dessa ca 350 klubbar sammanföll i stort sett med den bikerkultur som finns i Sverige.

Grundvall frågar vad som kännetecknar den sociala ordningen i en bikerklubb och hur gemenskapen styrs. Vilken livssyn och vilka värderingar härskar, hur formas kriterierna på manlighet och hur laddas motorcykel, ryggmärke och tatueringar som symboler? Och – hur hanterar bikers ”de stereotypa bilder av dem som presenteras i medierna”? Kunskap om detta kan, menar författaren, överbrygga den klyfta som uppstått mellan bikerkulturen och samhället.

I tidigare forskning på området behandlas allt från våld, droger och föreställningar om bikern som en ”arbetarklassspecifik respons på industrisamhällets alienering”. Men i dag, menar Grundvall, återfinns bikers i stort sett i alla samhällsskikt.

Författaren använder deltagande observation till exempel vid en så kallad ölpromenad, eller tipspromenad, som löper mellan olika pubar. Författaren lämnar stort utrymme för redovisning av sina egna reaktioner och en sådan kan ha följande utseende: ”För mig var det en annorlunda upplevelse att bevista en pub där status avgjordes genom ett märke på ryggen.” Rent metodologiskt bandar Grundvall inte eller för löpande anteckningar, utan upptecknar senare ur minnet. Bikerklubben hålls avidentifierad.

Grundvall är noga med att inte förmedla negativa bilder av de bikers han studerar och beskriver själv sin strävan som att varje bild som avviker från den förväntat negativa, i själva verket blir ett försvarstal för bikern och bikerkulturen.

Klubben beskrivs som ”en skyddad zon där bikern kan hämta kraft och påfyllning i sin traditionsbevarande konstruktion av manlighet”. Zonen innebär ett sätt att hantera modernitetens villkor och behovet av att vara trogen sitt arbetarklassursprung. Medlem-

skapet innebär att man får arbeta med kroppen, och deltagande i klubben sägs betyda gemenskap.

Grundvall identifierar tre teman – gemenskap, manlighet och marginalitet – som de eftersökta sociala mönstren och meningsbärande strukturerna i bikerkulturen.

Kommentar

Att Grundvall lämnar stort utrymme åt sina reaktioner måste uppfattas som en ärlig strävan efter öppenhet hos honom. Men det måste ändå konstateras till exempel att det finns många sociala situationer där status avgörs med symboler och på samma sätt känns en hel del andra reflektioner naiva eller godtrogna. Ett annat exempel är kommentaren: ”Med ett uppriktigt bemötande behöver inget gå fel” som reflektion över att han deltagit vid ett ”festligt tillfälle” som hotade att gå överstyr. En annan iakttagelse är att hans hågkomster från vissa deltagande observationer blev mindre klara ”ju längre kvällen led”.

Vad gäller Grundvalls reflektioner över det sociala samspelet inom bikerklubben, säger han att om man går över vissa gränser får man stryk. Men umgänget är säkert så länge man följer reglerna. Han använder orden: ”Så länge du visar respekt mot värdarna och de andra gästerna råkar du sällan ut för otrevligheter på bikerfester.” Vilket akademiskt värde en sån sats har är oklart.

Medlemskap i bikerklubben innebär att man får arbeta med kroppen och allt sammantaget sägs klubben innebära gemenskap i en välfärdsstat vars upplösning skapar ”grogrund för tribalism”. Tanken på ett samhälle som återtribaliseras är intressant, men understöds inte av några andra iakttagelser eller resonemang om samhällsutvecklingen.

Om tribalismen, däremot, säger författaren att den manliga gemenskapen avgränsar sig mot det familjära, mot mörkhyade och mot kvinnor, något som benämns gränsregleringar. Inom genusforskningen kallas detta avgränsningsbehov för homosocialitet, och syftar enligt genus-teori till att bevara makt och uppnå intimitet och närhet. På en mer vanligt förekommande svenska skulle man kanske säga att bikerkulturen innehåller drag av rasism och sexism, och det skulle i så fall vara en ganska brännbar iakttagelse Grundvall gett luft åt. Men den försvinner i ett intellektualiserat resonemang och för läsaren ligger det nära till hands att se ett bagatelliserande som kan kopplas till Grundvalls uttalade strävan att inte förmedla negativa bilder.

Grundvall konstaterar att bikers numera återfinns i alla samhällsgrupper. Men stämmer det med den relativa acceptans för våld som uttrycks i bikerkulturen och det behov av kroppsarbete som tillfredsställs? Grundvall för ett resonemang om begreppen konkurrens, anseende, utanförskap, hur motorcykelns form representerar den kvinnliga formen, ryggmärket fungerar som vapensköld och tatueringen som bekräftelse på att man ingått en förbindelse inom klubben. Han har identifierat tre teman – gemenskap, manlighet och marginalitet – som sociala mönster och meningsbärande strukturer i bikerkulturen. Är dessa svar på den moderna mannens önskan gemensam för män ur alla samhällsgrupper? Eller ska man snarare anta att bikergemenskapen ser olika ut i olika grupper?

FÖRFATTARE: Wentz, Kerstin

TITEL: *Fibromyalgia and self-regulatory patterns: development, maintenance or recovery in women*

ÄMNE/INSTITUTION: Psykologi

UNIVERSITET/HÖGSKOLA: Göteborg: Univ.

Sammanfattning

Studiens syfte är att belysa psykologiska processer och utveckling, skötsel och tillfrisknande i samband med fibromyalgi. Kvinnor med fibromyalgi, kvinnor med och kvinnor utan långvarig smärta, jämfördes i psykometriska test. Grupper med smärta visade sig som barn ha haft ansträngda relationer till sina föräldrar och lite stöd hemifrån. Kvinnor med fibromyalgi rapporterade om en större känsla av att vara överlastade än kvinnorna i de andra grupperna, och utbrottet av fibromyalgi föregicks ofta av en mentalt ansträngande period. De som tillfrisknat hade som barn utvecklat sin förmåga att ta emot hjälp och kunde som vuxna lättare utveckla förmågan att reglera vilken grad av stress de utsätter sig för.

Kommentar

En rak undersökning med hjälp av psykologiska tester som inte för fram några teser av genusnatur. Avhandlingen väcker frågan om fibromyalgi, liksom tidigare anorexi, kommer att gå från att betraktas som en sjukdom som bara drabbar kvinnor till att ses som förekommande oavsett kön.

FÖRFATTARE: Nordlund, Anna

TITEL: *Selma Lagerlöfs underbara resa genom den svenska litteraturhistorien 1891–1996*

ÄMNE/INSTITUTION: Litteraturvetenskap

UNIVERSITET/HÖGSKOLA: Uppsala: Univ.

Sammanfattning

Nordlunds utgångspunkt är att litteraturens förmåga att väcka starka känslor, efter romantiken har varit egenskaper som i litteraturforskning och litteraturkritik främst kommit att förknippas med "kvinnlighet". Detta har sammankopplats med vad som traditionellt uppfattats som "lägre" genrer som roman, skillingtryck, kolportage och melodram. Det är en förklaring till ambivalensen och anomalin i mottagandet av Selma Lagerlöf, skriver Nordlund i sin inledning.

Hennes tes är att ett erkännande av Lagerlöfs betydelse i den svenska litteraturen är "förknippat med ett visst mått av genans". Avhandlingen fokuserar på kritikers, forskares och handboksförfattares uppfattningar om Lagerlöf, och vill undersöka om könet påverkat föreställningen om Lagerlöfs författarskap. I studien beskrivs Lagerlöfs utveckling från Sagoförtäljerska, Sedlighetsdanare, till Språkkonstnär och från Traditionsbevarare till Radikal där hon också är Konstnär och Feminist. Samhället har, menar Nordlund, under samma tid gått från att vara auktoritärt och patriarkalt till att plädera för demokrati och jämställdhet.

Ett av syftena med avhandlingen är att ta fasta på det "särpräglade" i mottagandet av Lagerlöf och ge svar på om ambivalensen "har sitt upphov i könsrelaterade mekanismer". Detta undersöks på tre nivåer: Kritikers och forskares föreställningar om Lagerlöfs personlighet och livsbetingelser, uppfattningar om värdet av hennes författarskap och hennes eget förhållningssätt till det litterära etablissemangen. Den första respektive andra delen av avhandlingen speglar det tidiga respektive sena skedet av dessa aspekter.

Nordlund kommer fram till att nyskapande, och därmed statushöjande, aspekter av Lagerlöfs författarskap har uppmärksamats alltsedan hennes debut. "Men samtidigt har nyskapandet isolerats från sin samtid och framför allt förklarats med att hon inte själv var medveten om sitt nyskapande, utan att detta var slumpmässigt och starkt beroende av hennes särskilda uppväxt i en sägenrik värmländsk herrgårdskultur."

Nordlund finner belägg för att kön spelat roll och beskriver beläggen som att det litteraturhistoriska sammanhanget "alltför ofta" tycks konstruerat så att det "premierar manliga författares självuppfattningar om sin betydelse, bildningsgång, litterära manifest och kotterier, medan kvinnliga författares betydelse, bildningsgång och kontakter inte anses ha samma relevans".

Trots att kvaliteten i kvinnligt författarskap värderas högt nedvärderas deras nyskapande och inflytande när litteraturhistoria nedtecknas, skriver Nordlund. Ett problem är att det saknas

förståelse för vilka kvaliteter som historiskt har värdesatts och fortsätter att värdesättas i kvinnligt författarskap.

Kommentar

Nordlund stöder sig i sin slutsats hårt på en enda studie, "Stjärnor utan stjärnbilder", gjord av Anna Williams.

Samtidigt som hon menar att kön spelar roll till kvinnliga författares nackdel, redovisar hon två manliga författare (Strindberg och von Heidenstam) som inte alls behandlats lika. Det tyder på en mer komplex bakgrund till vilka författarskap som värdesätts högt respektive lågt än just kön. Och trots att Lagerlöf både under och efter sin livstid är mycket uppburen stannar Nordlund ändå vid att Lagerlöfs kön gjorde att hon blev ambivalent mottagen. Det är lätt att påminna sig de strider som stått kring Strindberg och den kritik han fått utstå och frågan blir då hur stor ambivalensen kring Lagerlöf verkligen var jämfört med ambivalensen kring andra stora författare. Och var ambivalensen verkligen könsbunden?

Nordlunds recept mot särbehandlingen av Lagerlöfs kvinnliga författarskap är den omdebatterade metoden att vidga litteraturhistorieskrivningen "till de breda läsekretsarnas perspektiv". Då skulle folkets stora kärlek till Lagerlöf få den roll den förtjänar i bilden av författarskapet.

Skarp kritik får David Gedin för sin avhandling *Fältets herrar. Framväxten av en modern författarroll* för att han i den "fortsätter osynliggörandet av Lagerlöf i svensk litteraturhistorieskrivning".

Det är inte helt lätt att följa Nordlunds slutsats att Selma Lagerlöf har utsatts för en litteraturhistorieskrivning som nedvärderat hennes författarskaps betydelse utifrån en världsbild som särskiljer "manligt" och "kvinnligt" och tar för givet att män och "manlighet" är överordnat kvinnor och "kvinnlighet". Eller att se Selma Lagerlöf, den mest firade svenska kvinnliga författaren någonsin och nobelpristagare i litteratur 1909, som ett offer för könsförtryck.

FÖRFATTARE: Angervall, Petra

TITEL: *Jämställdhetens pedagogik: dilemman och paradoxer i arbetet med jämställdhet på ett företag och ett universitet*

ÄMNE/INSTITUTION: Pedagogik

UNIVERSITET/HÖGSKOLA: Göteborg: Univ.

Sammanfattning

Svensk jämställdhetspolitik har sedan årtionden haft som centralt mål att öka jämställdheten mellan män och kvinnor i arbetslivet. Angervall studerar i sin avhandling hur jämställdhetspolitiken tolkas och tillämpas på ett företag och ett universitet. Utgångspunkten är att män och kvinnor ska ha lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter i samhället. Angervall studerar påverkansprocessen mot jämställdhet och benämner den jämställdhetsarbetets pedagogik. Studien genomförs med hjälp av intervjuer, observationer, enkäter, jämställdhetsdokument, dagbok och e-post.

Påverkan är alltid formulerad av och för någon och har ett specifikt mål. Målet kan vara synligt eller dolt och författaren drar slutsatsen att ”pedagogisk verksamhet alltid innehåller ett mått av både frigörelse och förtryck även om detta, som Bernstein (1977) poängterar, sällan görs explicit”.

Angervall vill synliggöra styrningen av jämställdhetsarbetet genom att söka svar på frågorna: Vilka idéer ligger till grund för jämställdhetsarbetet? och Hur struktureras arbetet med jämställdhet? Ambitionen med arbetet är att öka förståelsen för svårigheterna och komplexiteten i jämställdhetsarbetet.

Människors tillgång till makt kan inte bara förstås i relation till formell kompetens utan måste också sättas i samband med sociala positioner, nätverk, social kompetens eller kön. Hänvisningar till vetenskaplig neutralitet och objektiva grunder för kunskapen används för att legitimera den existerande maktfördelningen. I inledningen konstateras att de standarder som framträder i arbetet med jämställdhet och som uttrycks i jämställdhetsplaner, utbildningssatsningar och rekryteringsinsatser har ”funktionen att legitimera verksamheterna och deras koncept”.

Agenter är de som skapar, legitimerar eller ifrågasätter verksamheternas koncept. Agenter kan ha formella positioner som chefer, professorer, doktorander, konsulter eller ombud. Deras positioner impregneras av könsaspekter, av en maktordning mellan män och kvinnor. I definitionen av kön sägs: ”Begreppet kön synliggör maktstrukturer bland män respektive kvinnor och mellan män och kvinnor, men också hur dessa maktstrukturer påverkar arbetet med jämställdhet. Begreppet visar således den strukturerande funktion kön har i en organisation, men också vad denna strukturering får för konsekvenser för handlandets villkor i arbetet med jämställdhet.”

Ett antal studier visar att många organisationer, även om de inte styrs av män, ”präglas av manliga logiker som formar och styr de anställdas villkor”. Manlighet har ofta, men inte alltid, företräde framför kvinnlighet.

Resultaten visar att på Företaget finns acceptans för att kritisera jämställdhetssträvanden. Samma möjlighet finns inte på Universitetet. Även om ledare på universitetet visar skepsis eller frustration inför jämställdhetsfrågor visar de inte detta offentligt. I denna fråga finns en större öppenhet inom företaget. Inom företaget läggs vikt vid individualitet, och samma bild framträder på universitetet, även om den senare institutionen lägger större vikt vid jämställdhetsarbete. Universitetet tar ansvar men, konstaterar författaren, jämställdhetsarbete kan användas för att vidmakthålla existerande maktrelationer.

Både företag och universitet, slutligen, använder sig av konsulter. På företaget fungerar detta ganska effektivt men inom universitetets mer komplexa organisation blir deras inflytande mindre, vilket också beror på att universitetet självt producerar kunskap som man ibland föredrar att använda. Jämställdhet beskrivs ofta som viktig men samtidigt som påtvingad. Syftet med jämställdhetsarbete kan vara att vidmakthålla existerande makt-, kompetens- och könsstrukturer, även om ambitionen ofta verkar vara att göra organisationerna mer framgångsrika.

Jämställdhetsarbete bedrivs i enlighet med de specifika förhållanden som råder på institutionen, men allmänt kan sägas att vikt läggs vid konsensus, individualitet, neutral kunskap och att kvinnor ska vara som män men fortfarande uppföra sig som kvinnor. Goda representanter uppmuntras, dåliga representanter kallas ofta feminister eller bråkmakare.

Kommentar

Föreställningen att organisationer som inte styrs av män ändå ”präglas av manliga logiker som formar och styr de anställdas villkor” innebär ett allvarligt problem. Hur ska man då se på kvinnor som styr organisationer men väljer att inte göra det på ett ”kvinnligt logiskt” sätt? Är de kvinnorna inte riktiga kvinnor? Vad är i så fall en riktig kvinna? Och vad är en manlig logik? Om det finns flera logiker – har inte begreppet logik förlorat sin innebörd då?

Det finns andra oklara tankegångar. Definitionen av kön till exempel: ”Begreppet kön synliggör maktstrukturer bland män respektive kvinnor och mellan män och kvinnor, men också hur dessa maktstrukturer påverkar arbetet med jämställdhet. Begreppet visar således den strukturerande funktion kön har i en organisation, men också vad denna strukturering får för konsekvenser för handlandets villkor i arbetet med jämställdhet.”

Utsagor som: ”Både formella meriter, social kompetens eller föreställningar om manliga och kvinnliga egenskaper kan således ligga till grund för hur en verksamhet struktureras”, är svåra att motsäga.

Författarens uppfattning är att lagstadgad jämställdhet är positiv. En problematisering av den ståndpunkten skulle kunna vara en diskussion av det faktum att det i Sverige finns förbud mot särbehandling på grund av kön, utom i vissa fall då positiv särbehandling av en under-representerad grupp – vanligtvis kvinnor – får ske. Trots det är många involverade i arbetet för jämställdhet inte nöjda med dagens situation. Kan det finnas svagheter i resonemanget att lagstadgad jämställdhet förbättrar situationen för kvinnor?

Angervall anser att hänvisningar till vetenskaplig neutralitet och objektiva grunder för kunskap används för att legitimera den existerande maktfördelningen. Men vad skiljer en

vetenskapssyn som betonar opartiskhet från den postmoderna genustraditionen, i det här avseendet? Skillnaden ligger i att i den traditionella vetenskapssynen finns en strävan efter objektivitet som inte finns i det postmoderna tänkande som hävdar rätten att ägna sig åt ideologi – med motiveringen att objektivitet också är ideologi.

FÖRFATTARE: Isaksson, Malin

TITEL: *Adolescentes abandonnées: Je narrateur adolescent dans le roman français contemporain*

ÄMNE/INSTITUTION: Språk: franska

UNIVERSITET/HÖGSKOLA: Umeå: Univ.

Sammanfattning

Avhandlingens svenska titel är *Övergivna tonårstjejer. Tonåriga berättarjag i moderna franska romaner*. Ämnet för studien är bilden av tonårsfickan i trettiotvå franska romaner utgivna mellan 1950 och 1999. Utgångspunkten är ett genusperspektiv med fokus på användandet av stereotypa kvinnobilder. Författarna till romanerna är vuxna som använder en tonåring som berättarjag och i böckerna framstår flickornas värld som mörk och problematisk i jämförelse med pojkarnas.

Romanurvalet visar mekanismer i ett patriarkalt samhälle där sexualiteten, igenom samtliga texter i urvalet, utgör ett konstant hot mot de unga kvinnliga huvudpersonerna. Men temat är inte flickornas könsdrift utan könsdriften hos männen i deras omgivning. Ett stort antal av romanhjältinnorna ger inte intryck av att vara födda passiva, gråtmilda och undergivna offer – de blir det. Att som Isaksson på detta sätt ”ställa ut” strukturerna i det patriarkala systemet och dess negativa konsekvenser för kvinnorna kan säkerligen betraktas som en feministisk kritik, skriver hon.

Vilka funktioner fyller dessa aspekter och hur pass omstörtande är de? Vill romanerna i urvalet åstadkomma en samvetskonflikt hos läsarna som skakar om de stereotypa beskrivningarna och hur kan de nå detta mål? är avhandlingens frågeställningar.

En utgångspunkt för Isakssons analys är att både författare och läsare i dag förmodligen känner igen stereotyper och ser distanserat på dem. Under sådana förhållanden är det mycket troligt att många av dagens författare använder stereotyper på ett vetenskapligt sätt för att göra dem tydligare, och för att fästa läsarens uppmärksamhet på deras tvivelaktiga karaktär. På samma gång tycks det vara så att många läsare förväntar sig, och är programmerade att upptäcka, ett patriarkalt anslag i ett romanurval som avhandlingens.

Isaksson konstaterar dock att de medel författarna använder många gånger inte är tillräckligt effektiva för att framkalla en samvetsstrid hos läsaren om den unga flickans situation i ett patriarkalt samhälle. Många läsare, både kvinnliga och manliga, kan säkert upptäcka och fördöma de stereotypa elementen i den lästa romanen. Men, säger författaren, materialets starka homogenitet och stereotypa sätt att beskriva de båda könen medverkar till att cementera förutfattade idéer och därigenom stärks den etablerade patriarkala ordningen. Det finns också en förvånande stor konformism hos författarna när det gäller hur de uppfattar ungdomar.

Kommentar

Isaksson hittar dystra stereotyper i 1900-talsromaner riktade till unga läsare. Intressant är hennes analys som pekar på att troligen både författare och läsare känner igen stereotyper och har distans till dem. Och att stereotyper därför används för att läsaren ska kunna ta avstånd från dem. Men Isaksson analyserar inte läsningen av dessa franska romaner. Att ta reda på hur avancerat läsarnas förhållningssätt är, skulle vara ett roligt avhandlingsämne. Dessutom extra intressant just inom feministisk forskning, som ofta tycks utgå från att mottagare av budskap saknar förmåga till metadiskussion.

FÖRFATTARE: Mattsson, Tina

TITEL: *I viljan att göra det normala: en kritisk studie
av genusperspektivet i missbrukarvården*

ÄMNE/INSTITUTION: Socialt arbete

UNIVERSITET/HÖGSKOLA: Lund: Univ.

Sammanfattning

Författaren studerar hur genusperspektiv integreras och praktiseras i socialt arbete. Hennes utgångspunkt är en feministisk tradition, och hon intresserar sig för ”syftet med att synliggöra kön och införliva ett genusperspektiv i socialt arbete som en del av ett emancipatoriskt projekt som syftar till en djupare form av samhällsförändring”.

Hennes egen utgångspunkt är dock att när genusperspektivet införlivas i socialt arbete blir perspektivet del inte av förändring, utan av ambitionen att återanpassa människor enligt samhällets normer och ideal. Det uppstår en spänning mellan den förväntade samhällsförändringen och normaliseringen.

Kön definieras inte som något vi har, utan som något vi alla alltid ”gör”. Med Mattssons förståelse blir personalens handlingar centrala i könsgörandet. Syftet är att undersöka hur personal inom missbruksvården ”gör kön” i samspel med sexualitet, klass och etnicitet. Metoden är genomförandet av nitton halvstrukturerade tematiska intervjuer med behandlingspersonal samt deltagande observationer från två institutioner som bedriver missbruksvård. Observationerna sker under en månad, fyra eller fem dagar per vecka.

Vi gör kön genom hur vi pratar, vad vi säger, hur vi agerar och hur vi ”för fram oss”. Så görs också sexualitet, klass och etnicitet. Vi har lärt oss, och lär oss hela tiden, hur vi som män och kvinnor ska vara, och vi agerar utifrån de föreställningar som finns om hur kön ska vara och vad kön är. När kön vävs samman till exempel med klass och maskulinitet ses det som ett kapital som är mer användbart, medan femininitet beskrivs som varande av mindre värde.

Men att ensidigt uppmärksamma kön riskerar att osynliggöra likheter som finns mellan kvinnor och män. Mattsson uppmärksammar två studier vars svagheter är att de ”synliggör kön” för att ställa kvinnor och män mot varandra, och kontinuerligt jämför dem som varandras olikheter.

Mattsson är också kritisk till genusvetenskaplig missbruksforskning i största allmänhet. Den brister på tre sätt: 1. Kvinnor särskiljs när de synliggörs och 2. Genusforskning fokuserar nästan ensidigt på kvinnor. Det leder till att kvinnlighet görs till kön medan män förblir könsneutrala. 3. Man forskar på missbrukarna och inte på vården.

Personalens uppgift är att i behandlande syfte uppvisa normalitet för de intagna. Mattsson kommer fram till att det sätt på vilket personalen visar normalitet innebär att personalen inte uppmärksammar variationen homosexualitet eller valet att ha olika sexpartners, när de visar upp normalitet för de intagna.

Fokus på en av de studerade institutionerna för kvinnor är köket och den husmor som arbetar där. Mattsson ser arbetet som byggt kring föreställningen att vad de intagna kvinnorna behöver är ett hem och ett kök. Kvinnorna lever i en enkönad miljö, eftersom de stängs inne i ett hem och ett kök och inte får uppleva andra miljöer. I stället hålls kvinnorna sysslolösa i en sluten hemmatillvaro.

Ett annat resultat författaren finner är att personalen ”gör kön” när de hävdar att det finns en skillnad mellan dessa kvinnor och såna som beskrivs som att de lever ”vanliga liv”.

När manlig personal undviker att utföra kroppsvisitationer, att ta i de kvinnliga intagna och att vara ensam med dem beskrivs personalen som att den utgår från och upprätthåller ”den norm som heterosexualliteten utgör”. Det handlar om en heteronormativ könsmaktsordning som innebär att sexuella övergrepp och kränkningar sker mellan kvinnor och män och inte mellan kvinnor och kvinnor.

En del av behandlingen utgörs av att den kvinnliga och manliga personalen tar en faders- respektive modersroll. Detta beskrivs av Mattsson som att den terapeutiska konstellationen upprätthåller en könsmaktsordning där mannen som auktoritet är överordnad och kvinnan underordnad.

Personalen beskrivs i avhandlingen som att den gör skillnad på sig själva och de intagna. ”Att upprätthålla och göra en olikhet mellan sig själva och de som är intagna i behandling blir ett sätt för personalen att undvika frågor om könsmakt.”

Slutligen gör Mattsson en tolkning av genusperspektivet som innebär att det implicerar ”frigörande och förändring av könsmaktsordning”. Hon kommer fram till att när genusperspektivet ”införlivas i det sociala arbetets praktik” integreras kön som en del av ”praktikernas normerande ambitioner”. Det normala ”tenderar att vara en kropp inskrädd i heterosexuallitetens och medelklassens tecken”. Men hon ger också exempel på brott mot könsdiskurserna: män visar att de kan lyssna, en kvinna spelar fotboll.

Kommentar

Mattsson är kritisk till att kvinnor särskiljs när de synliggörs. Men hur ska man kunna studera gruppen kvinnor utan att särskilja den? Och om man inte särskiljer den, förblir den då inte osynliggjord? Ett resonemang om detta saknas.

Genusforskningens fokus på kvinnor leder till att kvinnlighet görs till kön medan män förblir könsneutrala, påstår författaren. Men brukar inte problemet för kvinnor beskrivas som att de glöms bort? Fast när fokus ligger på kvinnor blir det inte heller bra. Hur skulle ett önskvärt förhållningssätt se ut?

Personalen uppmärksammar inte variationen homosexualitet eller valet att ha olika sexpartners när de visar upp normalitet för de intagna. Kan inte det helt enkelt bero på att både homosexualitet och promiskuitet fram tills nu har gett intryck av att vara mer sällan förekommande än heterosexuallitet och monogami? Om det i framtiden visar sig vara mer vanligt förekommande än man i dag tror, kanske också dessa praktiker kommer att uppmärksammas när man visar upp normalitet?

Mattson talar om att kvinnorna hålls sysslösa i en sluten hemmatillvaro. Att de "inte får uppleva andra miljöer" kan också ses som en naturlig konsekvens av att de rent faktiskt finns på en låst avdelning.

Manlig personal undviker att utföra kroppsvisitationer, att ta i de kvinnliga intagna och vara ensam med dem därför att personalen utgår från och upprätthåller "den norm som heterosexualliteten utgör". Det handlar om en heteronormativ könsmaktsordning som innebär att sexuella övergrepp och kränkningar sker mellan kvinnor och män och inte mellan kvinnor och kvinnor, säger Mattsson. Men skulle verkligen risken för att sexuella handlingar äger rum mellan heterosexuell personal och heterosexuella intagna försvinna därför att det också finns en risk för kränkningar mellan kvinnor och kvinnor? Eller mellan män och män?

Personalen beskrivs i avhandlingen som att den gör skillnad på sig själv och de intagna. "Att upprätthålla och göra en olikhet mellan sig själva och de som är intagna i behandling blir ett sätt för personalen att undvika frågor om könsmakt." Men hur det skulle se ut om det inte fanns, eller uttrycktes, en olikhet mellan personal och intagna? Varför skulle då de olika grupperna vistas tillsammans på avdelningen? Skulle det överhuvudtaget gå att beskriva dem som två grupper?

FÖRFATTARE: Overud, Johanna

TITEL: *I beredskap med Fru Lojal: behovet av kvinnlig arbetskraft i Sverige under andra världskriget*

ÄMNE/INSTITUTION: Historia

UNIVERSITET/HÖGSKOLA: Stockholm: Univ.

Sammanfattning

På nyåret 1944 gjorde Fru Lojal entré i en journalfilm på svenska biografer. Hennes uppgift var att inspirera svenska kvinnor att på arbetsmarknaden ersätta män som inkallats. Mellankrigstidens arbetslöshet hade utlöst en debatt om att gifta kvinnors förvärvsarbete hotade männens arbeten, men den diskussionen var nu som bortblåst. I avhandlingen utforskas vad hotet från andra världskriget betydde för planering och användning av kvinnor som ersättare för inkallade män under beredskapsåren.

Lagen om tjänsteplikt tillskapades 1939, en civil motsvarighet till värnplikt. Men redan 1920–1936 hade kvinnor börjat söka sig ut på arbetsmarknaden och de fortsatte göra så under och efter andra världskriget. Brist på beredskapsplanering för kvinnors placering och uppgift under krig gjorde att deras insatser organiserades inom frivilligorganisationer. I avhandlingen studeras mäns och kvinnors uppgift under krig i syfte att ”fånga en omedelbarhet i hur genus reproduceras”.

Overud skriver: ”Min utgångspunkt är att det råder en oklarhet om vad som är kvinnors uppgift i det politiska försvaret av nationen. Den grundar sig i en föreställning om att kvinnor, enbart i egenskap av sitt kön, inte hör till dem som försvarar nationen utan till det som ska försvaras.” Som exempel framhåller Overud en scen från trojanska kriget då Achilles som dödat Penthesileia säger: ”Vem bad dig draga ut i striden?” Att döda en kvinnlig soldat var inte som att möta en jämlik fiende.

Tesen framförs att det faktum att Sverige inte har kvinnlig värnplikt skapar omständigheter i krigssituationer där ”genusrelationerna ställs på sin spets i förhållande till nationen och dess försvar – ett tillstånd där föreställningarna om manlighet och kvinnlighet tycks nå sin innersta kärna”. Men, konstaterar Overud, i krigssituationen finns också en könsöverskridande möjlighet, en förändringspotential. I studien tillämpas teorin om ”genuskontraktet” vilket definieras som ”den sociala norm som vid olika tidpunkter existerar vad gäller kön. Plats, sysslor, egenskaper.”

Svensk historia delas in i perioderna Husmorskontraktet 1930–1961, Jämlikhetskontraktet 1961–1976 och Jämställdhetskontraktet 1976. Beredskapsåren innebar ingen långsiktig förändring av den traditionella genusordningen, men författaren vill ändå inte ta udden av det förändringsperspektiv som betraktar beredskapsåren som en period som hade kunnat innebära ett kontraktsbrott. I stället tillskapas ett parallellkontrakt till Husmorskontraktet – Beredskapskontraktet.

Men kvinnor i beredskap kan inte förstås utan att begreppen klass och ideologi tillförs analysen, anser Overud. Kvinnor gick ihop över klassgränserna men det var över- och medelklassens kvinnor som formade den uppgift arbetarklassens kvinnor skulle utföra.

För att belysa kvinnors uppgift i förhållande till det rådande husmorskontraktet, för att synliggöra genusrelationen och studera villkoren för genuskontraktet i beredskapssituationen, studerar författaren det material som de statliga planerarna själva tog fram för att ha som underlag. Studien har därför sin tonvikt vid planeringen inför andra världskriget. Åren 1939–1945 har inte satt några stora spår i den officiella statistiken vad gäller antalet kvinnor på arbetsmarknaden.

Ett exempel på hur situationen kom att organiseras är att många jordbrukande män stod på luftskyddsposter, trots att de hade kunnat frigöras för arbete i jordbruket. Så hade kunnat ske om kvinnor fått tjänstgöra i luftskyddet. Fast det var inte möjligt enligt tjänstepliktslagen därför att arbetskraft inte fick gälla ”vapentjänst vid krigsmakten”. Men det fanns kvinnor som velat delta i luftskyddet och frågan om luftbevakning verkligen var vapentjänst diskuterades därför.

Tjänsteplikten var annars statens vapen mot bristande frivillighet hos befolkningen, ett vapen som efter kriget visade sig bara hade använts mot män. Obenägheten att koppla samman tvång och plikt med kvinnlig arbetskraft tycktes förekomma också i andra länder.

Frivilligt kvinnligt arbete beskrivs i avhandlingen med orden: ”Man måste förstå den provokation det utgjorde för dem som strävade efter ’riktiga’ yrkesarbeten för kvinnor.” Alva Myrdal var en av dem som såg ett möjligt genombrott för hur kvinnor skulle kunna få lön för sitt arbete, samtidigt som brist på arbetskraft avhjälpes. En statlig planering och integrering av kvinnors arbetskraft skulle gynna två intressen, statens och kvinnornas. Kriget skulle kunna göra om allt vad kvinnorörelse heter om bara läget utnyttjades rätt, ansåg hon. Den nystartade paraplyorganisationen Kvinnoföreningarnas beredskapskommitté, KBK, satte igång sitt arbete under 1939 och kunde samma år registrera 800 000 kvinnor i åldern 17–65 år som medlemmar.

KBK:s huvudsakliga verksamhetsområden kom att bli utbildning av lastbils- och ambulansförare, kurser i sjukvård, att skaffa ersättningsarbetskraft till jordbruket och industrin, evakueringsfrågor, social verksamhet som rådgivningsbyråer och centralkök samt insamlingar.

Statens informationsstyrelse hade formulerat att det inte fanns något bättre medel mot panikstämningar ”än att känna sig ha en uppgift”. Själva var företrädare för KBK nöjda när de skrev sin första verksamhetsberättelse. Men de var också medvetna om att de hade som medlemmar också den ”egentliga”, den socialdemokratiska, kvinnorörelsen och deras ögon på sig. De socialdemokratiska kvinnorna ville att KBK skulle ägna sig åt vad de kallade viktigare uppgifter. Och de hade helst i beredskapsuppgiften sett ”en plan för kvinnosakens framflyttade positioner”.

I avhandlingen ges exempel på hur en konflikt både kunde gestalta sig och lösas. När kvinnlig bilkörning diskuterades föll orden vid ett tillfälle så här:

”Det kommer aldrig kvinnorna att duga till”, sa arbetsmarknadskommissionens ordförande Arthur Thomson när Stjernstedt presenterade sin idé. Men så började han påminna sig sin egen usla bilkörningsförmåga och när Stjernstedt då påpekade att de franska kvinnorna körde ambulans vid fronten redan i förra världskriget, gick han så småningom med på idén.

Overud beskriver KBK:s uppgifter som dikterade av över- och medelklassens kvinnor. Från statligt håll definierades dock, menar hon, KBK:s uppgifter mer genusstereotyp. ”I sitt uppgiftslösa tillstånd gällde särskilt för kvinnorna att visa sig dugliga i beredskapssituationen...”

En riktig uppgift beskrevs som att lönearbeta i industrin. Från 1942 blev behovet av arbetskraft i industrin påträngande. Verkstadsföreningen, VF, gjorde en inventering av vilka arbeten i de mekaniska verkstäderna som var lämpade för kvinnor. I undersökningen underströk de: ”Försvarsberedskapen kräver nu en fördomsfri nyprövning av kvinnoarbetsfrågan.” VF föreslog sedan att kvinnor skulle truck- och traversköra.

Hur gick det då för Fru Lojal? Hon fick konkurrens – i hemmet. I september 1945 berättar tidningarna om en nystartad hemhjälpsskär. Arbetsförmedlingen förmedlade manliga hjälpredor i hemmet. ”En stund senare bearbetar en pensionerad brandman i 50-årsåldern eller en 25-årig säsongarbetare hennes mattor, gnor parketten med kraftiga manliga tag, flänger i taket eller putsar fönster.” Men den manliga hemhjälpens visade sig i praktiken inte bli någon större succé. Han ville ha betalt enligt grovarbetarlön, hon ville inte ha en man i hushållet.

Husmorskontraktet tycktes få sin reviderade form med kvinnors insteg i manligt kodade miljöer, skriver författaren. Här skapades en alternativ genusrelation, men det avgörande är att den manliga familjeförsörjningsnormen aldrig bröts.

Innebörden av KBK:s arbete omvärderades dock med tiden. När KBK avvecklats kunde man konstatera att dess ideella arbete motsvarat ett statligt behov som staten sedan tog kontroll över.

Kommentar

Beredskapsåren innebar ingen långsiktig förändring av den traditionella genusordningen, säger författaren. Men hon har samtidigt redogjort för att kvinnor redan 1920–1936 hade börjat söka sig ut på arbetsmarknaden. Så egentligen hade steg mot större valmöjligheter för kvinnor tagits och eftersom detta redan skett är det oklart varför sådana förväntningar sätts till beredskapsåren. Bollen var i rullning och det viktiga verkar vara att kvinnor sökte sig ut på den betalda arbetsmarknaden både före, under och efter andra världskriget.

Rent allmänt är forskningsbilden av hur krig påverkar kvinnors situation komplex och innefattar allt från uppfattningen att krig ledde till frigörelse, över att det ledde till nya typer av underkastelse till att allt återgick till det vanliga efter kriget. För svenska kvinnor verkar andra världskriget inte ha inneburit någon avgörande förändring när det gällde deras deltagande på arbetsmarknaden.

Många av KBK:s uppgifter som utbildning av lastbils- och ambulansförare, kurser i sjukvård, att skaffa ersättningsarbetskraft till jordbruket och industrin, evakueringsfrågor, social

verksamhet som rådgivningsbyråer och centralkök betraktades traditionellt som manliga. De togs utan problem över av kvinnor. Ändå beskrivs i avhandlingen kvinnornas situation som att deras deltagande blottlade en genuskonflikt.

Att Statens informationsstyrelse hade formulerat att det inte fanns något bättre medel mot panikstämningar ”än att känna sig ha en uppgift”, tolkar författaren som att kvinnor egentligen inte hade någon uppgift som ”räknades”. Kvinnor som släpptes in i en manligt utformad ordning måste ”formas om” för att passa in och blev då ”automatiskt problemets kärna”.

I själva verket uppskattades kvinnors insatser genom att de ombads aktivera sig på områden där svenska kvinnor historiskt inte varit verksamma – som truck- och traversförare till exempel. Overud beskriver truck- och traversförandet som ett ”brott mot den genusordning som föreskrev könen skilda platser”. Så om genusordningen brutits – var anledningen att patriarkatet försvagats? Eller hade kvinnorna vuxit sig starkare? Om en könsordning bryts, kan den bli densamma efteråt eller är den en gång för alla bruten?

När KBK avvecklats kunde man konstatera att dess ideella arbete motsvarade ett statligt behov som staten sedan tog kontroll över. Det är, som Bo Rothstein påpekat, ett vanligt utvecklingsmönster som alls inte bara gäller kvinnoorganisationer. Det är också ett bevis för att det arbete som kvinnorna utförde är svårt att tolka som uppgifter som egentligen inte räknades, eller att kvinnorna befann sig i ett uppgiftslöst tillstånd.

Fru Lojal fick konkurrens i hemmet från den nystartade manliga hemhjälpsskåren. Var det också ett tecken på en bruten könsmaktsordningen? Overud ger ingen analys. Den manliga hemhjälpen blev ingen succé. Han ville ha betalt enligt grovarbetarlön, hon ville inte betala det eller ens ha en man i hushållet. Vem var överordnad vem?

Den manliga familjeförsörjningsnormen bröts aldrig, skriver författaren. Samtidigt har hon konstaterat att fler kvinnor efterfrågades och tog sig både in på arbetsmarknaden och ut på olika delar av den. För oss som levte i efterkrigstiden är det allmänt känt att skilsmässorna med tiden blev fler. Och därmed blev kvinnor som familjeförsörjare allt vanligare. Antalet unga ogifta kvinnor som blev självförsörjande ökade dessutom i högre grad än andra grupper som blev självförsörjande. För läsaren framstår det som om svenska kvinnor faktiskt bröt ett eventuellt kontrakt med mannen som försörjare.

TILL SLUT

Torbjörn Elensky undrar (DN 22/7 -05) över användandet av signal- och lösenord och undrar om feminism och könsmaktsordning blivit just signalord för att sätta avsändaren i rätt, eller fel, fack. Debatt som förvandlats till att sätta etiketter på sig själv och andra är en form av återvändsgränd som kostar lusten att delta i tankeutbyte. Kvar i det offentliga samtalet blir de allra mest hårdhudade och de hårdföra propagandisterna. Etiketterna och jargongen leder till att jämställdhetsdebatten förlorar.

Diskussionsklimatet är vi alla ansvariga för. Men utvecklingen inom akademierna måste de verksamma inom området ta ansvar för. Vilka frågor om kvinnors situation, om relationen mellan könen och om hinder för jämställdhet ställs vid universitet och högskolor? Min genomläsning av de tio senaste genusavhandlingarna i Sverige ger en distinkt bild av att regeringens jämställdhetsutredare Gertrud Åström hade rätt när hon (P1, 1/8 -05) varnade för att den akademiska feminismen befinner sig för långt från verkligheten för att vara riktigt användbar.

I åtta av tio aktuella doktorsavhandlingar använder sig författarna av feministisk jargong, oftast utan att bry sig om ett definiera de använda begreppens innebörd. Det allra vanligaste är att författarna skriver i en tradition där könsmaktsordningen är den dominerande analysen av hur relationen mellan män och kvinnor ser ut.

I samma anda har många av doktoranderna släppt idén om att kritiskt undersöka och försöka belägga sina påståenden. Med en vetenskaplig metod som så genomgående innebär att bortse från grundläggande förhållningssätt inom forskningen, tränger sig frågan på: Varför forskar man i så fall? Varför inte skriva skönlitterärt? Varför låna forskningens trovärdighet och samtidigt vända samma trovärdighet ryggen?

För den som inte drivs av viljan att i traditionell vetenskaplig anda formulera hypoteser och sedan testa dem, innebär det troligen inget problem att överge vad som brukar kallas vetenskapliga metoder. För det omgivande forskarsamhället, och för dem som ska ta emot forskningsresultaten, står dock stora värden på spel när bristande stringens och ideologiserat tankegods ersätter önskan att tänka kritiskt.

Bara i två av avhandlingarna saknas det slagordsmässiga förhållningssättet – i Kerstin Wentz studie av fibromyalgi, som bygger på psykometriska metoder, och Iréne Winell-Garvéns avhandling om kvinnliga konstnärer.

Winell-Garvén använder inte de annars vanligt förekommande signalorden inom feministisk forskning. Hennes studie bryter i stället mot bilden av den dominerande föreställningen om kvinnor som en kontinuerligt missgynnad grupp. Dessutom uppmanar Winell-Garvén till ansvarstagande för de fantasier och myter runt kvinnliga konstnärer som den feministiska debatten medverkat till att skapa. Den uppmaningen är en lågmäld uppmaning, närmast en viskning med önskan om besinning. Vad har vi gjort med varandra och debatten när bara lösenord och signalord återstår? Hur har forskningen förvaltat det kritiska tänkandets arv när ett ideologiskt arv kommit att dominera? Och varför är de avvikande rösterna så besvärande och viljan att flyta medströms så bedövande?